

درس اول

تماشاخانه

توضیحات متن

- ۱ جهان، سرشار از پدیده‌های لطیف، زیبا و شگفت است.
- ۲ هر پدیده‌ای، تماشاگهی برای دیدن زیبایی‌های آفرینش و ایستگاهی برای اندیشیدن است.
- ۳ مطالعه در طبیعت و تأمل درباره‌ی چیزهایی که می‌بینیم، راه مناسبی برای شناخت آنهاست.

نکته‌های دستوری

- ۱ کلمات رابطه‌های گوناگونی باهم دارند؛ معنی بعضی از واژه‌ها، مفهوم مخالف یا ضدّ هم را بیان می‌کند؛ این واژه‌ها «مخالف» یا «متضاد» نامیده می‌شوند.
مانند:

☞ نور ↔ ظلمت ☞ شب ↔ روز ☞ فراز ↔ فرود

- ۲ کاربرد واژه‌های متضاد در شعر یا متن، آرایه‌ی ادبی «تضاد» را می‌سازد که کلام را زیباتر می‌کند؛ به نمونه‌های زیر توجه کنید:

- ☞ تو نه مثل آفتابی، که حضور و غیبت افتد / دگران روند و آیند و تو همچنان که هستی (سعدی)
- ☞ همه آفریده‌ست بالا و پست / تویی آفریننده‌ی هر چه هست (نظامی)
- ☞ دردم از یار است و درمان نیز هم / دل فدای او شد و جان نیز هم (حافظ)
- ☞ بر ظاهرش عیب نمی‌بینم و در باطنش غیب نمی‌دانم. (سعدی)

نکته‌های نگارشی

برای نوشتن دقیق یک متن باید:

- به جزئیات تصویر یا موضوع شنیداری (مثل صدا، رنگ، شکل، اندازه، جهت، نور، لطافت و ...) خوب دقت کنیم.
- موضوع مورد علاقه را برای نوشتن، انتخاب کنیم.
- جزئیات دیداری یا شنیداری را در متن خود بیاوریم.
- نشانه‌های نگارشی را در جای مناسب، به کار ببریم.

سوالات چهارگزینه‌ای

۱ «تالاب»؛ یعنی:

- (۱) آبگیر (۲) رودخانه (۳) چشمه (۴) آبشار

۲ کدام گروه از واژه‌های زیر، هم‌معنی‌اند؟

- (۱) پیشواز - بدرقه - مهمان‌نوازی
(۲) چاره - تدبیر - راه‌حل
(۳) شکوه - بلندی - شگفتی
(۴) بیم - امید - اضطراب

۳ در کدام یک از ابیات زیر، واژه‌های مخالف دیده نمی‌شود؟

- (۱) به جهان خرم از آنم که جهان خرم از اوست / عاشقم بر همه عالم، که همه عالم از اوست
(۲) به غنیمت شمر ای دوست، دم عیسی صبح / تا دل مُرده، مگر زنده کنی، کاین دم از اوست
(۳) غم و شادی، بر عارف چه تفاوت دارد؟ / ساقیا باده بده، شادی آن، کاین غم از اوست
(۴) پادشاهی و گدایی، بر ما یکسان است / که برین در، همه را پشت عبادت، خم از اوست

۴ در کدام گزینه، غلط املایی آمده است؟

- (۱) دیوارهای بلندبالا و تنومند در مقابلمان خودنمایی می‌کنند.
(۲) تصوّر می‌کنیم همچون پهلوانی عظیم، باشکوه و باعظمت، نشسته‌اند.
(۳) باید در طبیعت و پدیده‌های آن تأمل و درنگ کنیم.
(۴) صدای هشره‌هایی که در طبیعت‌اند، به گوش می‌رسد.

۵ مخالف (متضاد) کدام واژه، نادرست آمده است؟

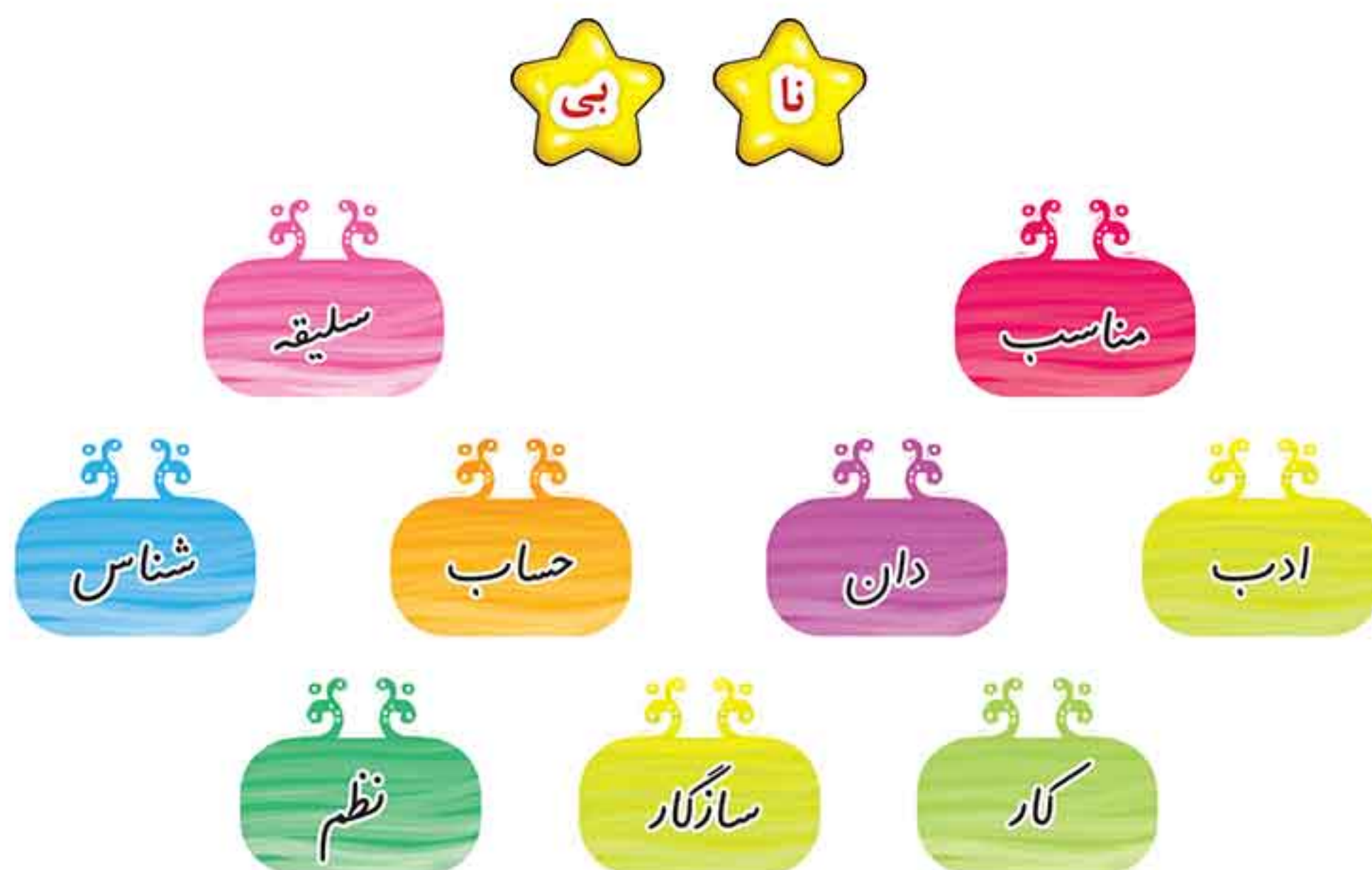
- (۱) گل ↔ خار (۲) جهل ↔ دانش (۳) نازک ↔ ضخیم (۴) عالم ↔ هستی

سؤالات تشریحی

۱ برای ساختن واژه‌های مخالف (متضاد) گاهی از «نا» و گاهی از «بی» در ابتدای کلمه، استفاده می‌کنیم؛ هر واژه را به ستاره‌ی مخصوص خود وصل کن.

۲ واژه‌های جا افتاده در هر بیت را بنویس.

ای همه هستی ز تو پیدا شده

ای همه هستی ز تو پیدا شده	خاک از تو شده
از پی تو ست این همه و	هم تو یبخشای و یبخش، ای کریم
چاره‌ی ما ساز که	گر تو برانی، ؟
جز در تو، نخواهیم ساخت	گر ، که خواهد نواخت؟
یار شو، ای غمخوارگان	کن ای چاره‌ی

۳ واژه‌های صحیح را انتخاب کن.

پدیده‌های زیبا و عجیب، پیش روی ما هستند. (لطیف - لتیف)

در کوهستان، از دل ها و سنگ‌ها، چشمه‌ای روان است. (سخره - صخره)

در طبیعت، گل همراه دیده می‌شود. (خوار - خار)

صدای زیبا و گوش‌نواز ماهی‌های شنیده می‌شود. (تالاب - طالاب)

در طبیعت، عنکبوت‌ها بین زمین و آسمان، می‌شند. (طار - تار)

۴ مخالف (متضاد) واژه‌های زیر را بنویس.

سپید	روشن	عالم	ضعیف
.....			
امید	ساکت	زیبایی	
.....			

۵ واژه‌های هم‌معنی را به هم برسان.

یار	بوته	عظمت
.....		
شکوه	پُر	هدم
.....		
بُن	عجیب	لبریز
.....		
سرشار	بزرگی	حیرت‌انگیز
.....		
شگفت	مونس	ریشه
.....		

در ابیات زیر، سروده‌ی حافظ شیرین سخن، واژه‌های مخالف را بیاب و بنویس.

چراغ مُرده کجا، شمع آفتاب کجا

ز روی دوست، دل دشمنان چه دریابد

جوانان سعادتمند، پندِ پیر دانا را

نصیحت‌گوش کن جاناکه از جان دوست‌تر دارند

دردا که راز پنهان، خواهد شد آشکارا

دل می‌رود ز دستم، صاحب‌دلان خدا را

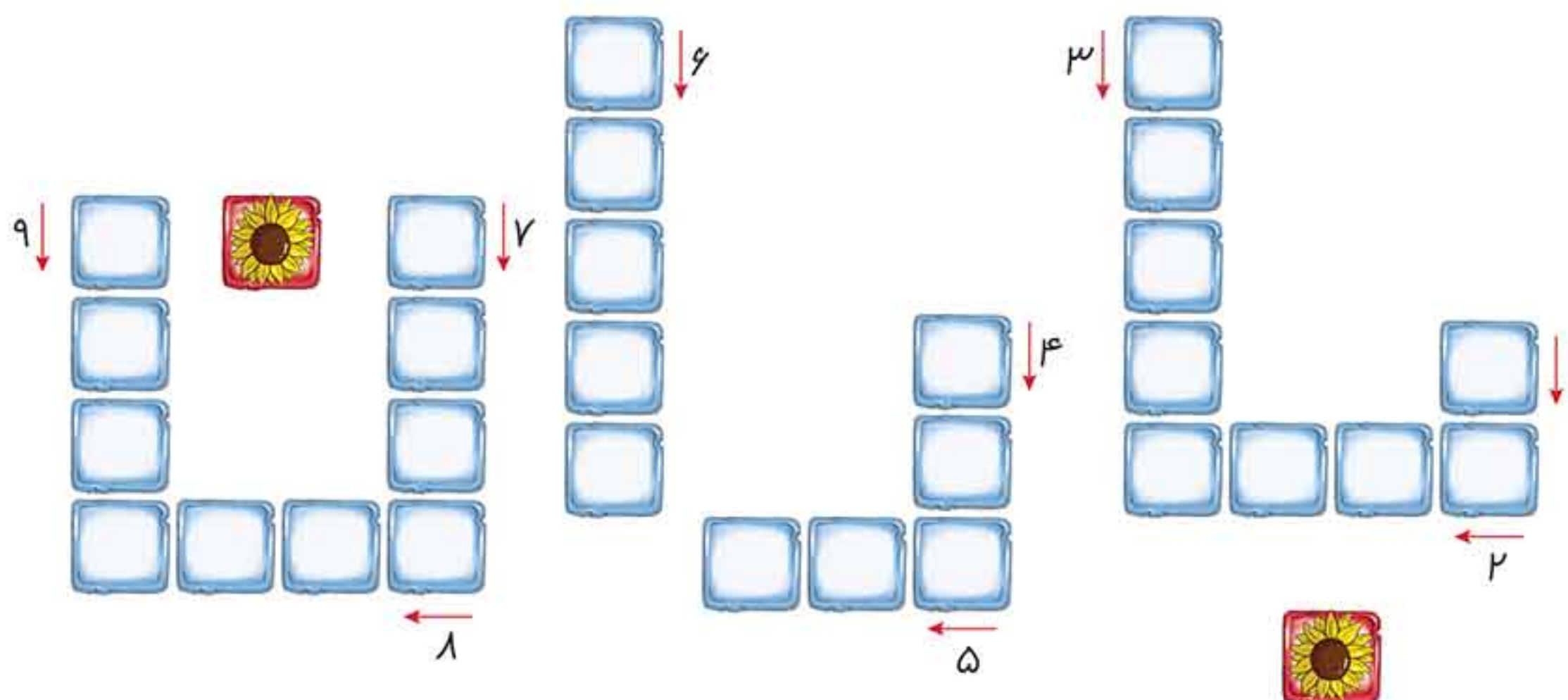
جای غم بادهر آن دل که نخواهد شادست

شادی مجلسیان در قدم و مقدم توست

زین سیل دمدام که درین منزل خوابست

بیدار شو ای دیده که این توان بود

کامل کن.

۱. مخالف «فار»	۲. ظریف، نرم، ملایم	۳. متفاد «صرفه‌جویی»
۴. مخالف «ظلمت»	۵. شب نیست!	۶. سومین فصل سال
۷. یار، همدم	۸. مخالف «پپیده»	۹. سفاکتر می‌سازد.

شعر «رقص باد، خنده‌ی گل» را کامل کن؛ سپس به سؤالات پاسخ بده.

رقص باد خنده‌ی گل

بادِ سرد،

شد رنگ رنگ

زرد شد آن

از هم گسیخت

چشم

کرد دهقان

کرد کوتاه

فصل پاییز و زمستان می‌رود

چشم جوشد، آب می‌افتد به راه

بر سرِ گل بوته‌ها

پُر کند بوی خوشِ گل،

باز می‌سازد در اینجا آشیان

این شعر لطیف، سروده‌ی کدام شاعر خوش ذوق است؟

آیا در این شعر، واژه‌های مخالف وجود دارد؟

چند واژه‌ی «جمع» در شعر می‌بینی؟ آن‌ها را بنویس.

بیشتر بدانیم

پروین دولت آبادی (۱۳۸۷ - ۱۳۰۳) شاعر و بنیان گذار شورای کتاب کودک بود. او در محله‌ی احمدآباد اصفهان به دنیا آمد و خیلی زود به تهران نقل مکان کردند. تحصیلات او در تهران بود. پدرش رئیس پرورشگاه بود و پروین تصمیم گرفت به سرپرستی و تربیت کودکان پرورشگاه بپردازد. همان جا شعر گفتن برای کودکان را آغاز کرد. برخی از آثار او عبارت‌اند از: «گل بادم، بر قایق ابرها، آتش و آب، باز می‌آید پرستو نغمه خوان، شهر سنگ، جمجمک برگ خزون و ...»

نگارش من ...

در ابتدای سال تحصیلی، با خودم عهد می‌بندم که

سرشار: پُر، لبریز، مالا مال	از پی: به دنبال
سنگلاخ: زمینی که در آن سنگ فراوان باشد، سنگستان	برانی: دور کنی، طرد کنی
شکوه: بزرگی، عظمت، جلال	بُن: بوته، ریشه، درخت
شگفت: عجیب، حیرت‌انگیز	بیم: ترس، نگرانی، وحشت
کریم: بخشنده، بزرگوار	پیشواز: پیشباز، استقبال
گوارا: خوشایند، دلچسب، مطلوب	تالاب: جایی که آب در آن جمع شود و بماند. آبگیر، برکه
لطیف: ظریف، زیبا، ملایم	تأمل کردن: اندیشیدن
مونس: همدم، یار	تنومند: تناور، دارای اندام درشت، قوی هیکل
نوازی: مهربانی و نوازش نکنی، محبت نکنی.	چاره: تدبیر، راه حل
	سرفراز: سربلند

آن چه که خداوند عطا کرده است، کاستی نمی پذیرد.

(اسکاول شین)